

ARDEA Doradztwo Środowiskowe
Arkadiusz Kiszka
os. Wschód 4C/6
62-100 Wągrowiec
tel. 513 338 854
kontakt@ardea.net.pl
www.ardea.net.pl



Ekspertyza ornitologiczna i chiropterologiczna, opracowana
na potrzeby termomodernizacji budynku Szkoły Podstawowej
im. Stefana Czarnieckiego w Mieścisku

Inwestor:

Gmina Mieścisko
Pl. Powstańców Wielkopolskich 13
62-290 Mieścisko

Opracowanie:

| Zakres | Imię i nazwisko | Podpis |
|--------|----------------------|---|
| fauna | mgr Arkadiusz Kiszka | ARDEA DORADZTWO ŚRODOWISKOWE os. Wschód 4C/6, 62-100 Wągrowiec NIP 766-179-78-03, REGON 301879180 tel. 513 338 854 <i>Arkadiusz Kiszka</i> |

Wągrowiec, luty 2022 r.

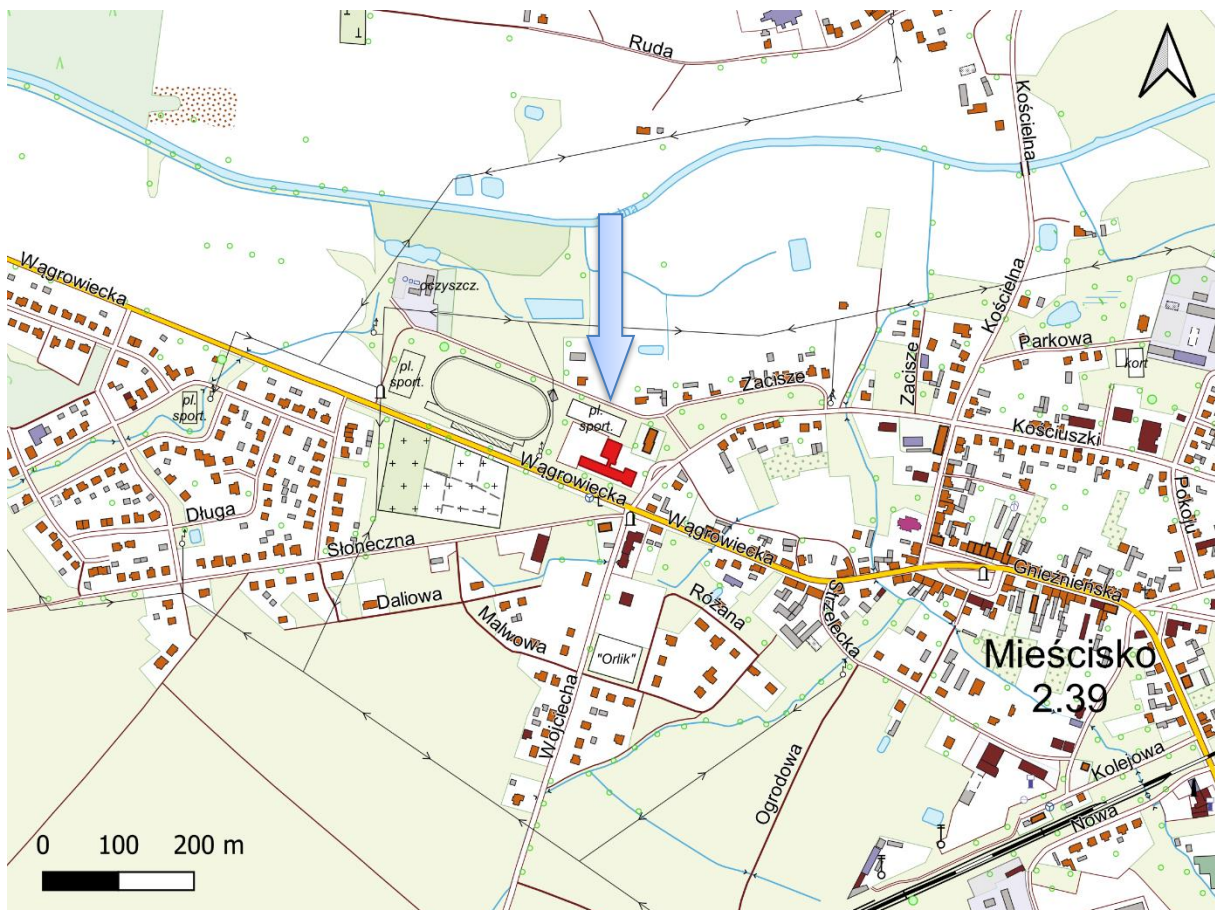
1. Cel i zakres opracowania

Niniejsze opracowanie, powstało na potrzeby wykonania termomodernizacji budynku Szkoły Podstawowej im. Stefana Czarnieckiego w Mieścisku, położonej przy ul. Wągrowieckiej 28.

W związku z tym, że budynek szkoły wraz z przylegającymi budynkami gospodarczymi stanowi potencjalne siedlisko występowania ptaków bądź nietoperzy, zaistniała potrzeba wykonania szczegółowych oględzin obiektu, przed rozpoczęciem planowanych prac.

W 2020 r. w tym samym celu wykonano już stosowną ekspertyzę (Grewling 2020), jednak przeciągnięcie planowanych prac termomodernizacyjnych do 2022 r., mogło przyczynić się do przedawnienia ówczesnych wyników.

Ekspertyzę opracowano w lutym, czyli poza sezonem lęgowym ptaków i poza okresem aktywności nietoperzy, przy czym termin ten został Inwestorowi narzucony odgórnie, przez podmiot dofinansowujący zadanie (ekspertyza jest wymagany załącznikiem do wniosku o dofinansowanie).



Ryc. 1. Lokalizacja obiektu na tle mapy topograficznej BDOT10k (opracowanie własne).



Ryc. 2. Lokalizacja obiektu na tle ortofotomapy (opracowanie własne na bazie danych serwisu geoportal.gov.pl).

2. Prawne podstawy ochrony przyrody

Większość gatunków nietoperzy uzależniła swój cykl życiowy od budynków. Korzystają z nich zarówno w okresie rozrodczym jak i w trakcie hibernacji, dlatego wszelkie prace budowlane w obrębie obiektów istniejących mogą mieć znaczący wpływ na stabilność lokalnych populacji, dlatego powinny być poprzedzone oględzinami wykonanymi przez przyrodnika.

Wśród ptaków jako gatunki uzależnione od siedzib ludzkich uznać można m. in. jerzyki, dymówki, oknówki, kawki, wróble, kopciuszki czy pliszki siwe.

Nietoperze oraz drobne gatunki ptaków (np. jerzyk), potrzebują niewielkiej przestrzeni do zasiedlenia a ich obecność jest często niezauważana przez ludzi. Gniazda zakładane są w obrębie stropodachów, pod obróbkami blacharskimi a nawet pod parapetami. Większe ptaki, takie jak kawki czy pustułki, korzystają z przewodów kominowych lub z otworów przewietrzających stropodach. Ponadto nietoperze potrafią wykorzystywać takie obiekty jak okiennice czy rury spustowe.

W prawie krajowym oprócz ustawy o ochronie przyrody funkcjonują 3 akty prawne, regulujące kwestie ochrony gatunkowej:

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. z 2016 r., poz. 2183),

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. z 2014 r., poz. 1409),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. z 2014 r., poz. 1408).

W stosunku do dziko występujących gatunków zwierząt objętych ochroną ścisłą lub częściową, wprowadzono m. in. następujące zakazy:

- umyślnego zabijania,
- umyślnego okaleczania lub chwytania,
- umyślnego niszczenia ich jaj lub form rozwojowych,
- zbierania, pozyskiwania, przetrzymywania lub posiadania okazów gatunków,
- niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania,
- niszczenia, usuwania lub uszkodzania gniazd, mrowisk, nor, legowisk, żeremi, tam, tarlisk, zimowisk lub innych schronień,
- umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień,
- umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca.

Ponadto w stosunku do gatunków szczególnie wrażliwych, wprowadzono zakaz umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu, w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych.

Odstępstwa od ww. zakazów możliwe są dopiero po uzyskaniu stosownych zezwoleń z regionalnej dyrekcji ochrony środowiska. Zgodnie z art. 131 pkt 14 ustawy o ochronie przyrody, naruszenie zakazów w stosunku do gatunków chronionych, skutkować może karą aresztu lub grzywny. Ponadto złamanie przepisów dotyczących ochrony środowiska, może skutkować wstrzymaniem prac przez powiatowego inspektora nadzoru budowlanego.

Opracowanie ekspertyz ma na celu:

- zweryfikowanie czy budynek, w obrębie którego prowadzone będą prace budowlane, jest zasiedlony przez nietoperze lub ptaki w którymkolwiek okresie roku,
- dostosowanie terminu prowadzonych prac w taki sposób, aby te nie powodowały niepokojenia, płoszenia czy nieumyślnego zabijania zwierząt,
- wskazanie najlepszych rozwiązań, które umożliwiłyby zachowanie istniejących siedlisk a w ostateczności zalecenie stosownych rekompensat gdy zniszczenie siedliska staje się nieuniknione.

3. Metodyka i zakres prowadzonych prac

Oględziny budynku przeprowadzono 3 oraz 5 lutego 2022 r. Kontrola przypadła na okres hibernacji nietoperzy oraz poza sezonem lęgowym ptaków, stąd wyniki ekspertyzy opierają się na śladach użytkowania obiektu, pozostawionych przez ptaki. Termin ten został Inwestorowi narzucony odgórnie, przez podmiot

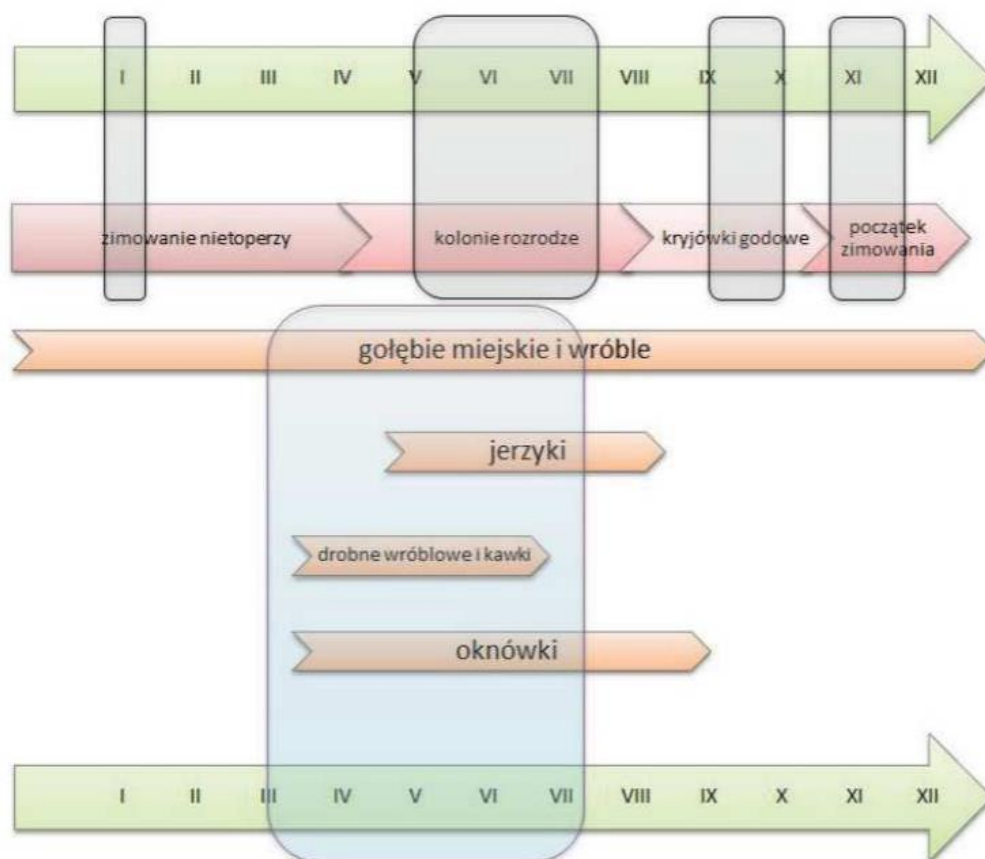
dofinansujący zadanie (ekspertyza jest wymagany załącznikiem do wniosku o dofinansowanie).

Obserwacje prowadzono przy użyciu lornetki Nikon 10x50 a dokumentację fotograficzną wykonano przy użyciu lustrzanki cyfrowej marki Canon i teleobiektywu Sigma 150-500 mm. Choć do rejestracji nietoperzy posiadano detektor Pettersson D230, sparowany z rejestratorem cyfrowym Zoom H2, urządzenie nie zostało użyte ze względu na brak jakiegokolwiek aktywności tej grupy zwierząt. Dodatkowo niedostępne części dachu skontrolowano przy użyciu drona DJI Mavic Air, wykonując zdjęcia w wysokiej rozdzielczości.

Przegląd w pierwszej kolejności skupiał się na dotarciu do miejsc, w których ptaki stwierdzono już wcześniej (Grewling 2020). Następnie wyszukiwano nowe miejsca gniazdowania oraz ślady aktywności nietoperzy. W celu ułatwienia opisu lokalizacji poszczególnych stanowisk, zastosowano oznaczenie ścian analogiczne do pierwotnej ekspertyzy.



Ryc. 3. Oznaczenie poszczególnych elewacji obiektu.



Ryc. 4. Optymalne terminy kontroli na wykonanie ekspertyz ornitologicznych i chiropterologicznych w obrębie budynków (opracowanie: Zyskowski i Zielińska 2014).

4. Wyniki prowadzonych obserwacji

Na podstawie przeprowadzonych oględzin ustalono, że **budynek zasiedlony jest przez chronione gatunki ptaków**. Nie potwierdzono, aby budynek był zasiedlony przez nietoperze.

Na podstawie śladów gniazdowania ustalono, że w ubiegłym sezonie lęgowym budynek zasiedlony był przez 2 gatunki ptaków: wróbla *Passer domesticus* (13 par) oraz kawkę *Corvus monedula* (1 para).

Ponadto na podstawie wiosennych obserwacji autora opracowania (zbieranych na potrzeby innego projektu), na dachu szkoły potwierdzono gniazdowanie kopciuszka *Phoenicurus ochruros*. Obserwacja dotyczyła pary ptaków z pokarmem, obserwowanych w czerwcu 2021 r. Odpowiada to kategorii C (gniazdowanie pewne), zgodnie z Polskim Atlasem Ornitologicznym. Stanowisko kopciuszka nie jest zagrożone planowanymi pracami, dlatego w odniesieniu dla tego gatunku nie ma konieczności uzyskania zezwolenia na zniszczenie siedliska gatunku chronionego, wydawanego przez RDOŚ.

Poza wymienionymi gatunkami, przy wejściu do kotłowni natrafiono na ślad gniazda oknówek *Delichon urbicum*. Obecnie gniazda brak, ale miejsce to należy uznać za siedlisko gatunku. Konfiguracja ścian w miejscu znalezienia gniazda nie

zostanie naruszona, dlatego dla oknówek nie ma konieczności uzyskania zezwolenie na zniszczenie siedliska gatunku chronionego ani zezwolenia na usunięcie gniazda, wydawanego przez RDOŚ.

Sam budynek może sprzyjać występowaniu nietoperzy w okresie rozrodu, m. in. ze względu na obecność stropodachu, którego kratki wentylacyjne posiadają na tyle duże otwory, aby umożliwić ssakom bezproblemowe wejście do wnętrza. Ze względu na brak dostępu stropodachu nie przeglądano.

Tab. 1. Wykaz gatunków, dla których budynek stanowi siedlisko.

| Lp. | Nazwa zwyczajowa | Nazwa łacińska | Liczba osobników | Ochrona gatunkowa | IUCN Red List | Czerwona lista ptaków Polski | Dyrektywa ptasia |
|--------------|------------------|-----------------------------|------------------|-------------------|---------------|------------------------------|------------------|
| PTAKI | | | | | | | |
| 1 | kopciuszek | <i>Phoenicurus ochruros</i> | 1 para | S | LC | LC | - |
| 2 | oknówka | <i>Delichon urbicum</i> | 1 para | S | LC | LC | - |
| 3 | wróbel | <i>Passer domesticus</i> | 13 par | S | LC | LC | - |
| 4 | kawka | <i>Corvus monedula</i> | 1 para | S | LC | LC | - |

Znaczenie symboli użytych w tabeli:

Ochrona gatunkowa: **S** – ścisła ochrona gatunkowa;

Czerwone listy: **LC** (least concern) – gatunek mniejszej troski;

5. Zalecenia dotyczące termomodernizacji

Gatunki stwierdzone w obrębie budynku można uznać za liczne lub średnio liczne na terenie kraju a ich trendy rozpowszechnienia i liczebności za korzystne dla funkcjonowania krajowych populacji. Wyjątkiem jest wróbel, który w ostatnich latach notuje spadek liczebności (Chylarecki i in. 2018). W przypadku wróbla, kawki i oknówki, jako gatunków wybitnie związanych z działalnością człowieka, nieprzemyślane termomodernizacje są jednym z głównych powodów zaniku ich siedlisk, dlatego wymagają stosowania odpowiednich kompensacji oraz właściwego zarządzania pracami.

W tym miejscu należy przypomnieć, że nietoperze oraz większość ptaków, są objęte ścisłą ochroną gatunkową i wymagają specjalnej troski. W stosunku do nich, zgodnie z § 6 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, zabrania się m. in.:

- umyślnego zabijania,
- **niszczenia siedlisk lub ostoi, będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania,**

- **umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień,**
- umyślnego przemieszczania z miejsc regularnego przebywania na inne miejsca,
- umyślnego płoszenia lub niepokojenia.

Zgodnie z art. 131 pkt 14 ustawy o ochronie przyrody, naruszenie zakazów w stosunku do zwierząt chronionych, podlega karze aresztu lub grzywny.

W związku z powyższym przed rozpoczęciem prac termomodernizacyjnych należy zwrócić się z wnioskiem do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Poznaniu, o wydanie zezwolenia na zniszczenie siedliska gatunków chronionych (tzw. decyzja derogacyjna), wydawanego na podstawie art. 52 ust. 2. ustawy o ochronie przyrody.

Zezwolenie powinno obejmować:

- **zniszczenie siedlisk i usunięcie gniazd 13 par wróbla *Passer domesticus*;**
- **zniszczenie siedlisk i usunięcie gniazd 1 pary kawki *Corvus monedula*.**

Zezwolenie nie dotyczy kopciuszka, ponieważ stanowisko ptaków znajduje się na dachu budynku, poza obszarem planowanych prac. Zezwolenie nie obejmuje również oknówki, choć sama termomodernizacja odbywać się będzie w obrębie jej siedliska. Jednakże samo siedlisko nie zostanie zniszczone (ptaki po zakończonej termomodernizacji nadal będą mogły założyć gniazdo w tym samym miejscu).

Prace termomodernizacyjne zaleca się wykonywać w okresie od września do końca marca 2023 r. Przed tym czasem zalecane jest uzupełnienie wiedzy o rozmieszczeniu ptaków i nietoperzy w budynku poprzez wykonanie oględzin i nasłuchów w okresie maja i czerwca.

W przypadku konieczności rozpoczęcia prac w szczycie aktywności ptaków i nietoperzy (okres od kwietnia do końca sierpnia 2022 r.), prace dociepleniowe **należy prowadzić pod nadzorem przyrodniczym.**

Jeśli w trakcie prowadzonych prac, pracownicy zauważą niestwierdzone wcześniej gniazdo, aktywne lęgi bądź schronienie nietoperzy, prace należy niezwłocznie przerwać w tym miejscu i skontaktować się z ekspertem przyrodnikiem bądź osobą pełniącą nadzór przyrodniczy nad pracami.

Przed przystąpieniem do termomodernizacji, przed lub po sezonie wiosenno-letnim zalecane jest zabezpieczenie wszystkich szczelin w obrębie ram okiennych, drzwi, parapetów oraz obróbek blacharskich, które potencjalnie mogłyby zostać wykorzystane przez nietoperze i ptaki jako kryjówki bądź miejsca gniazdowania.

Brak zabezpieczenia szczelin i zasiedlenie ich przez nietoperze oraz ptaki, może spowodować wstrzymanie prac, do czasu opuszczenia obiektu przez zwierzęta.

Do zabezpieczenia nie powinno się używać pianki poliuretanowej, ponieważ ta może zostać wydziobana przez ptaki. Bezpieczniejsze będzie użycie zapraw murarskich.

Prace dociepleniowe muszą być dostosowane również do fenologii ptaków, ponieważ niektóre gatunki (np. jerzyk, dla którego budynek jest potencjalnym miejscem rozrodu) są mocno przywiązane do swoich dotychczasowych siedlisk. Zdarzają się sytuacje w trakcie których ptaki po powrocie z zimowisk próbują dostać się do ubiegłorocznych gniazd, pomimo ich zasłonięcia rusztowaniami i siatkami ochronnymi. Nierzadko trwa to do momentu okaleczenia lub zasłabnięcia ptaków, dlatego sposób prowadzenia prac zależy od terminu, w którym są prowadzone.

6. Zalecenia kompensacyjne

Zniszczenie siedlisk kawek i wróbli wymaga zastosowania odpowiedniej kompensacji.

Wróble chętnie zasiedlają budki lęgowe typu A oraz B (terminologia ujednolicona w sprzedaży – nie wymaga podawania konkretnych wymiarów). Ponadto bardzo chętnie wykorzystują budki lęgowe dedykowane dla jerzyków. W związku z tym zalecany jest zakup 20 skrzynek dedykowanych dla jerzyków i ich montaż parami na ścianie C, D, G, H lub L, o ekspozycji północno-zachodniej i północnej. Na zdjęciach poniżej widoczna jest skrzynka z otwieranym panelem przednim (po lewej) lub z odkręcaną rozetą (po prawej). Rozwiązanie to pozwoli zarówno na kompensację utraconych siedlisk wróbli jak i jerzyków, które potencjalnie mogą zasiedlać obiekt.

Skrzynki wykonane są z trocinobetonu, co umożliwia ich pomalowanie pod kolor elewacji, a tym samym zachowanie estetyki obiektu. Ponadto można je zainstalować zarówno natynkowo jak i podtynkowo, przy czym montaż podtynkowy należy wykonać jedynie na wysokości stropodachu, aby uniknąć powstawania mostków termicznych.



Fot. 1. Budki lęgowe dla jerzyków i wróbli.

Skrzynki dedykowane dla kawek to typ D. Na elewacji (również na ścianach C, D i L) można zawiesić zarówno konstrukcje drewniane (chętniej zasiedlane przez ptaki, ale wymagające regularnej wymiany) jak i trocinobetonowe (bardziej wytrzymałe).



Fot. 2. Budka lęgowa dla kawki.

Zawieszenie skrzynek, zaleca się wykonać w uzgodnieniu z ekspertem przyrodnikiem.

7. Fotografie



Fot. 3. Ściana D – w stropodachu widoczne kratki wentylacyjne. Miejsce potencjalnej lokalizacji budek w ramach kompensacji.



Fot. 4. Ściana C – w stropodachu widoczne kratki wentylacyjne. Miejsce potencjalnej lokalizacji budek w ramach kompensacji.



Fot. 5. Ściana D – kratki w otworach stropodachu.



Fot. 6. Daszek nad wejściem do szkoły (ściana E). Miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 7. Wejście do szkoły (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 8. Wejście do szkoły (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 9. Prawa strona wejście do szkoły (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 10. Prawa strona wejście do szkoły (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 11. Budynek kotłowni (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli.



Fot. 12. Budynek kotłowni (ściana A) – miejsce gniazdowania wróbli (zbliżenie).



Fot. 13. Budynek kotłowni (ściana A) – ślad po gnieździe oknówek.



Fot. 14. Stropodach (ściana A) – wejście do gniazda kawek.



Fot. 15. Budynek gospodarczy (ściana A) – gniazdo wróbli.



Fot. 16. Budynek gospodarczy (ściana A) – gniazdo wróbli (zbliżenie).



Fot. 17. Budynek gospodarczy (ściana B) – 4 gniazda wróbli.



Fot. 18. Budynek gospodarczy (ściana B) – 4 gniazda wróbli (zbliżenie).



Fot. 19. Budynek gospodarczy (ściana L) – gniazdo wróbli.



Fot. 20. Hala sportowa (ściana G) – lokalizacja gniazd wróbli.



Fot. 21. Ściana L budynku szkoły – lokalizacja gniazda wróbli.

8. Literatura

Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Polonica* 56: 149–189.

Chylarecki P., Chodkiewicz T., Neubauer G., Sikora A., Meissner W., Woźniak B., Wylegała P., Ławicki Ł., Marchowski D., Betleja J., Bzoma S., Cenian Z., Górski A., Korniluk M., Moczarska J., Ochocińska D., Rubacha S., Wieloch M., Zielińska M., Zieliński P., Kuczyński L. 2018. Trendy liczebności ptaków w Polsce. GIOŚ, Warszawa.

Hagemeijer W.J.M., Blair M.J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T & AD Poyser, London.

Kuczyński L., Chylarecki P. 2012. Atlas pospolitych ptaków lęgowych Polski. Rozmieszczenie, wybiórczość siedliskowa, trendy. GIOŚ, Warszawa.

Sachanowicz K., Ciechanowski M. 2008. Nietoperze Polski. Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa.

Zyskowski D., Zielińska D. 2014. Przewodnik do inwentaryzacji oraz ochrony ptaków i nietoperzy związanych z budynkami. Federacja Zielonych GAJA, Szczecin.